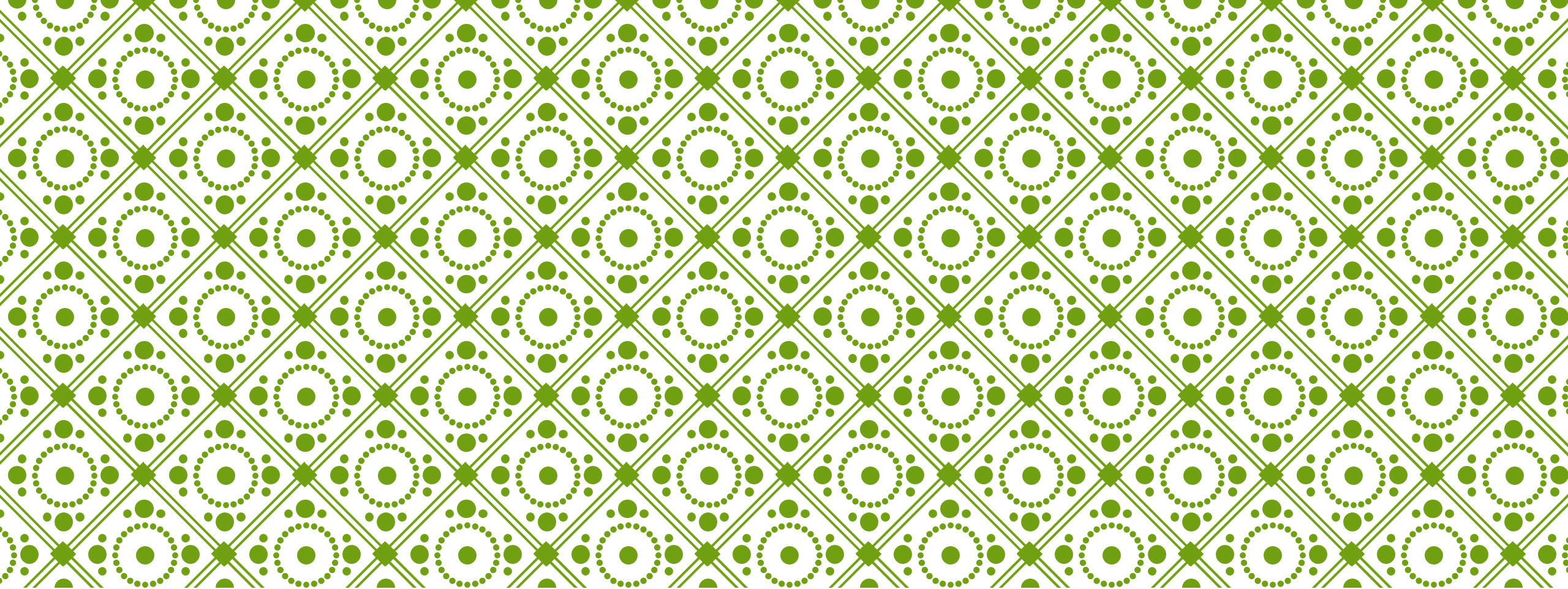

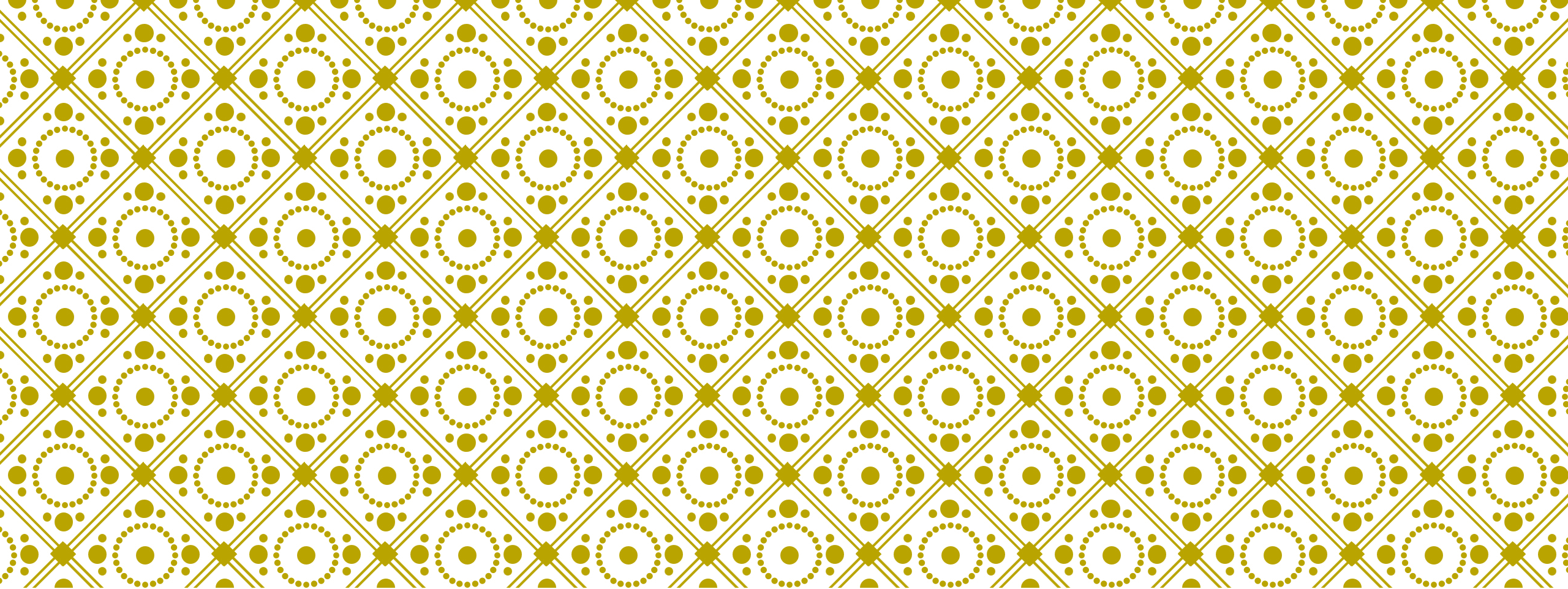

FINANČNÍ GRAMOTNOST A OCHRANA SPOTŘEBITELE 6

Petr ČECHÁK
KMDM, PedF UK

DNEŠNÍ PLÁN

1. Finanční vzdělávání v práci učitelů
2. Finanční vzdělávání v učebnicích a dalších zdrojích
3. Jak konkrétně didakticky uchopit...?
4. Současné problémy a výzvy finančního vzdělávání v ČR

FINANČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ V PRÁCI UČITELE

FINANČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ VE ŠKOLE A V PRÁCI UČITELE

❖ Samostatný předmět ?

❖ „Ve většině škol (89 %) je vzdělávací obsah finanční gramotnosti realizován jako součást stávajících vyučovacích předmětů. Jako samostatný předmět byla finanční gramotnost zavedena výrazněji jen v úplných základních školách, a i zde jen v méně než 10 %“(ČSICR 2013).

❖ Hodinová dotace ?

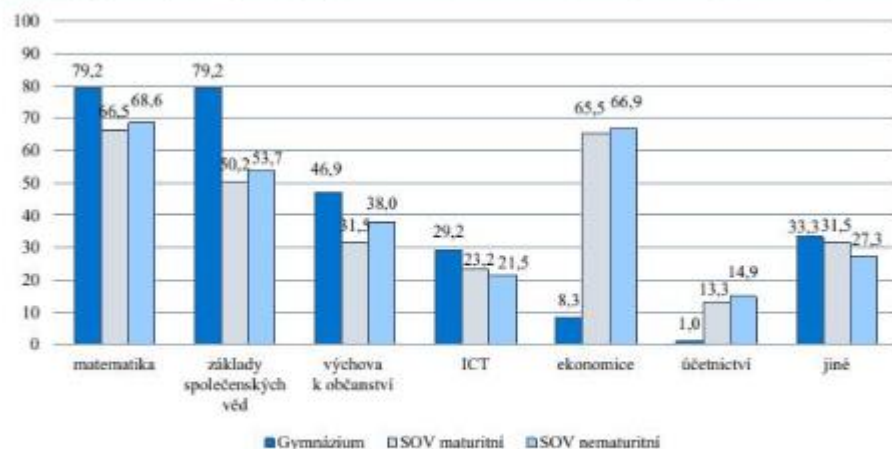
❖ Metody a formy výuky ?

❖ Zpráva České školní inspekce, která se v roce 2013 zabývala rozvojem finanční gramotnosti v České republice, konstatuje, že nejoblíbenější výukovou metodou v oblasti finanční gramotnosti bylo řešení příkladů z běžného života v kombinaci s méně častým uplatněním didaktických her, inscenačních metod, exkurzí a skupinové výuky (ČSICR 2013). Zpráva z roku 2023 ukazuje podobné trendy.

❖ Metodická podpora vyučujících?

❖ „Ve více než dvou pětinách navštívených škol neabsolvoval žádný pedagog další vzdělávání pedagogických pracovníků zaměřené na finanční gramotnost. Situace byla významně odlišná na jednotlivých stupních. [...] Potřebu dalších metodických materiálů pro finanční gramotnost vyjádřila jen velmi malá část škol. Většina jich uvedla, že má dostatek metodických materiálů“ (ČSICR 2013).

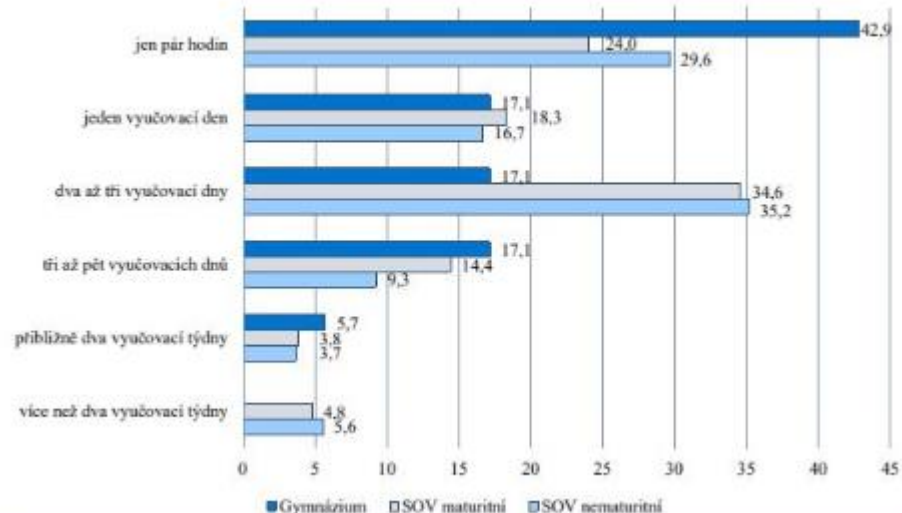
GRAF 16 | Vyučovací předměty, ve kterých probíhá finanční vzdělávání formou dílčího tématu (podíl škol v %)

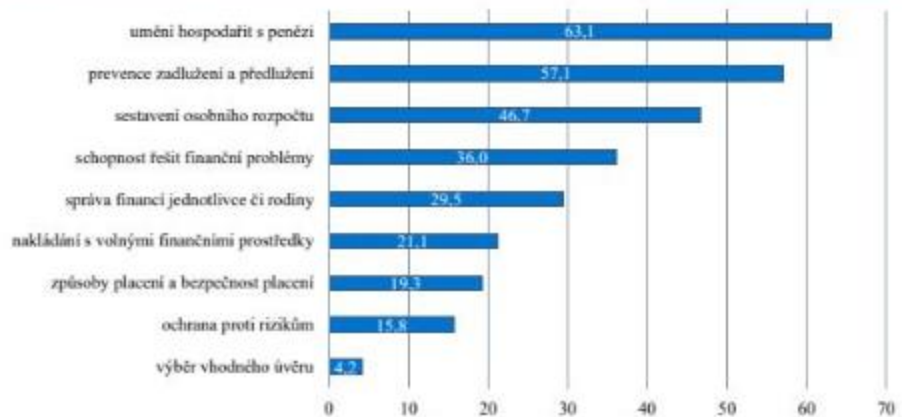
V kategorii „jiné“ jsou zahrnuty nejčastěji český jazyk, zeměpis, dějepis, přírodovědné předměty a cizí jazyky.

Z hlediska obsahu preferovaného učitelů v rámci vzdělávání v oblasti financí je ve školách kladen největší důraz na rozvoj schopnosti žáků umět hospodařit s penězi a dokázat se bránit či vyhnout zadlužení a předlužení.

GRAF 18 | Kolik času je během jednoho školního roku věnováno besedám, diskusím či exkurzím? (podíl škol v %)

GRAF 17 | Nejdůležitější složky finanční gramotnosti (podíl odpovědí učitelů SŠ v %)

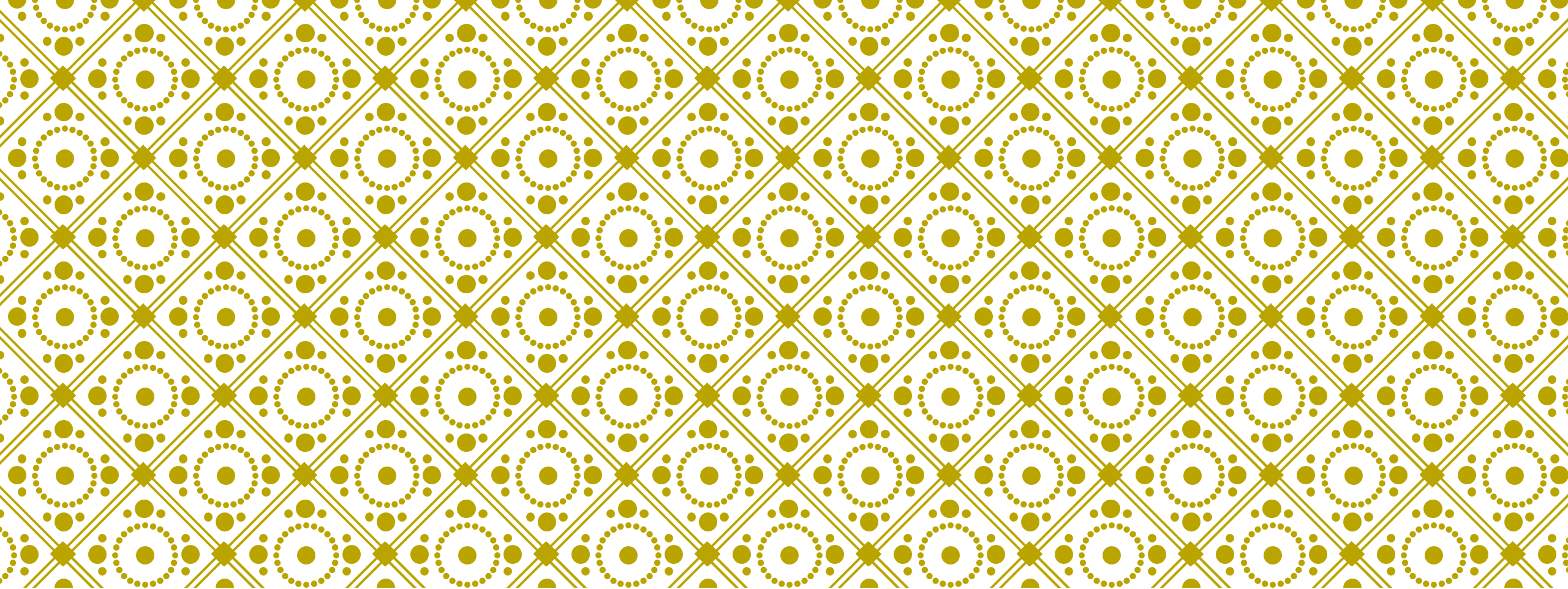

JAKÉ METODY A FORMY JSME SI (NE)ZKUSILI MY?

- ❖ samostatná práce a práce ve skupině
- ❖ výklad
- ❖ vyhledávání informací, práce s daty
- ❖ diskuze, debata
- ❖ případové studie
- ❖ studium audiovizuálních materiálů
- ❖ výpočty
- ❖ didaktické hry
- ❖ projekty
- ❖ exkurze
- ❖ odborník z praxe ve výuce
- ❖ prožitkové učení
- ❖ tandemová výuka...

KAM S NÍM? (ÚKOL)

- ❖ **český jazyk** – administrativní styl (sepsání stížnosti...), čtenářská gramotnost (orientace v zákoně a smlouvě), mediální výchova (reklama...), komunikační výchova (úvahy, eseje, ale i vypravování)
- ❖ **cizí jazyk** – slovní zásoba a realie k oblasti bankovníctví (zřízení běžného účtu v bance...)
- ❖ **matematika** – procenta, posloupnosti (Ponziho schéma, úročení, anuitní splácení, úvěry a spoření), kombinatorika, statistika a pravděpodobnost (investice, pojištění), procenta (inflace), funkční vztahy a práce s daty (souvislosti)
- ❖ **informatika** – digitální finanční gramotnost (kryptoměny, online nástroje, hodnověrnost zdrojů, ochrana před podvodnými schémata na internetu, mikroplatby...), MS Excel jako nástroj pro řízení financí (spoření, splácení, rozpočet, plánování, poplatky u finančních nástrojů...), užití AI pro finanční rozhodování a jeho limity
- ❖ **výchova k občanství/společenskovední vzdělávání** – všechna témata, včetně širších souvislostí, etické aspekty, postoje
- ❖ **přírodovědné vzdělávání** – zelené finance, pojištění jako odpověď na proměny lidského těla, genetika a pojištění, energetické náklady, náklady na teplo, paliva a jejich ceny...
- ❖ **výchova ke zdraví/tělesná výchova** – cestovní a úrazové pojištění, sport jako výluka z pojištění, cena zdraví...
- ❖ **dějepis** – vznik a podstata bankovníctví a finančního trhu, industrializace (akciová společnost a burza), etické aspekty, měna, měnové reformy a jejich dopady v moderní době...
- ❖ **zeměpis** – rozpočet na dovolenou, ekonomické a finanční rozdíly mezi ČR a dalšími zeměmi (inflace, trh práce...), směna
- ❖ **umění a kultura** – umění jako investice, hodnota a cena, analýzy uměleckých děl s finanční tematikou (postoje...)

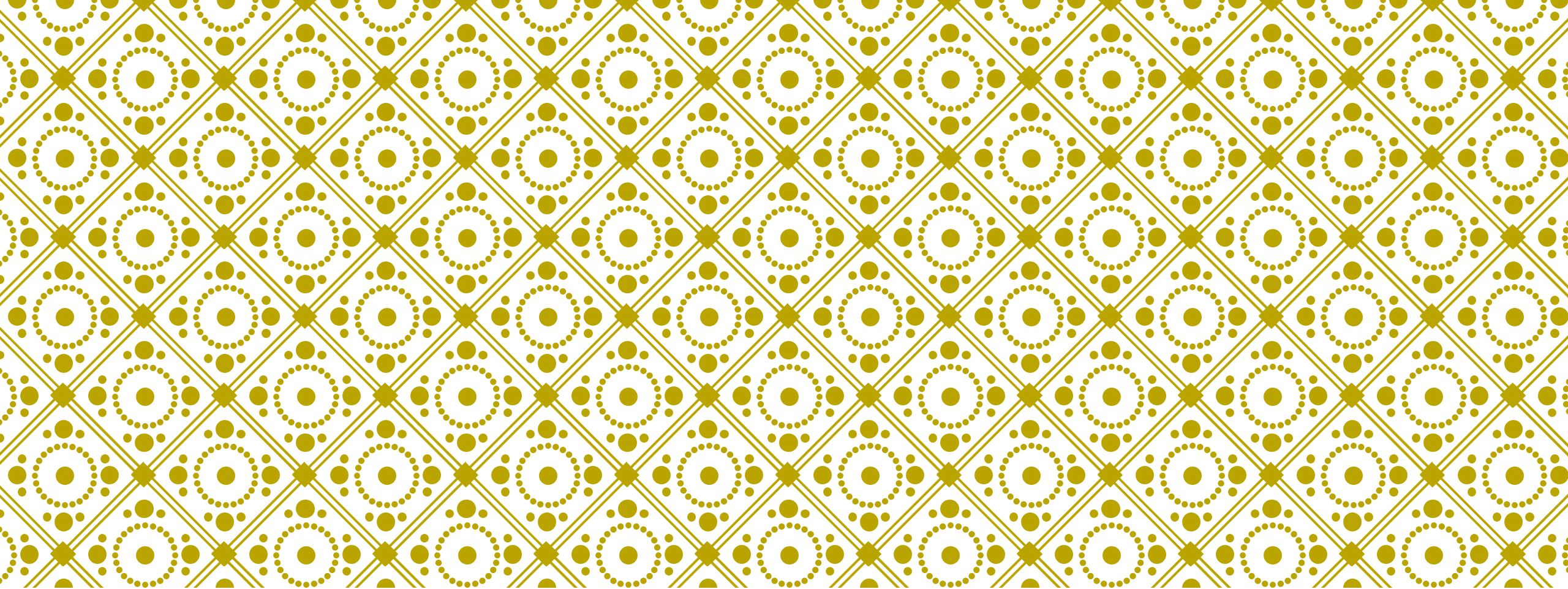
FINANČNÍ VZDĚLÁVÁNÍ V UČEBNÍCÍCH A DALŠÍCH ZDROJÍCH

UČEBNICE – SHRNUÍ NĚKTERÝCH PROBLÉMŮ

- ❖ rozdílná dostupnost pro základní a střední školy
- ❖ jen omezený prostor věnovaný rozvoji finanční gramotnosti v učebnicích matematiky (Čechák, 2023)
- ❖ učebnice do občanské nauky/společenských věd a do matematiky mají značně rozdílné pojetí – nekoordinované (mnoho témat nenajdeme v přiměřené míře podrobnosti ani v učebnici matematiky, ani občanské nauky)
- ❖ často zjednodušující obsah x velmi komplikovaná a rychle se měnící realita
- ❖ nemožnost zohlednit sociologické proměnné (alespoň u klasických papírových učebnic)

JINÉ ZDROJE A DALŠÍ VZDĚLÁVÁNÍ

- ❖ neziskové organizace (Fórum pro prožitkové vzdělávání, nekrachni.cz...)
- ❖ banky (např. Nadace ČS – projekt SKOALA; Studentbroker – Fio Banka takto umožňuje demo investice studentům VŠ...)
- ❖ státní instituce - Česká národní banka (www.cnb.cz), MF ČR (financnigramotnost.mfcr.cz), NPI (různé materiály, kurzy...)
- ❖ pokud jde o finanční gramotnost ve studijních programech univerzit, v tuto chvíli je zastoupena jako volitelný předmět (UPOL, UK, MUNI), rozdílné zaměření
- ❖ nedostatek dalšího vzdělávání – univerzity poskytují jen velmi málo kurzů DVP, NPI pokrývá tematicky (pokud vůbec) poslední vývoj (např. digitální finanční gramotnost), neziskové organizace se věnují spíše programům pro žáky, **pozor na soukromý sektor**

JAK KONKRÉTNĚ NA...

...ROZPOČET?

❖ První stupeň ZŠ:

- ❖ postojová stránka – peníze se získávají za „práci“, je dobré mít přehled o financích, ochrana prostředků, můžeme spořit
- ❖ pojmy rozpočet, příjem, výdaj, potřeba a přání, reklama...

❖ Druhý stupeň ZŠ:

- ❖ druhy rozpočtu (přebytkový, schodkový, vyrovnaný)
- ❖ příjmy a náklady a jejich typologie
- ❖ rozdělení příjmů podle pravidla 7:2:1
- ❖ sestavení rozpočtu – lze využít procenta
- ❖ základy finančního plánování a základní finanční nástroje

❖ Střední škola:

- ❖ finanční plánování
- ❖ limity předchozích konceptů
- ❖ složitější náklady – pojištění, ceny energií apod.

ROZPOČET...HLAVNĚ PRAKTICKY, SKUPINOVĚ, GRADOVANĚ

❖ **Případová studie** se samostatným vyhledáváním informací:

- ❖ dobrá je situace, ve které žáci mohou brzy být (jdete na vysokou školu do jiného města, nastupujete do prvního zaměstnání...)
- ❖ naleznete průměrnou mzdu v daném zaměstnání, naleznete průměrné nájemné v bytě, jaká je cena obědového menu...
- ❖ jak bychom ušetřili
- ❖ jak bychom zvýšili příjem (typicky na toto zapomínáme)!
- ❖ zajímavá otázka přestěhování a změna životních nákladů

❖ **Projekt**

- ❖ naspořme si na...
- ❖ první zkušenost se spořením a příp. také plánováním (inflace)

❖ **Situační metody ve skupině**

- ❖ žáci jsou ve skupinách, vytáhli si určité role a těch se mají držet...
- ❖ dobré na postihnutí konfliktů a vyjednávání

❖ **Strukturované drama** – např. Fórum pro prožitkové vzdělávání

...INVESTICE?

- ❖ Zásadní je pochopení 2 principů – vztah mezi rizikem a výnosem a potřeba diverzifikace portfolia (důležitější než charakteristiky jednotlivých cenných papírů)
- ❖ Dále je zásadní pochopit, jak se o investici rozhodujeme – investujeme volné prostředky, které ihned nepotřebujeme, zvážíme investiční horizont a náš vztah k riziku, o investici si zjistíme informace
- ❖ Z hlediska cenných papírů stačí pochopit dluhopis, akcii, podílový list a ETF, plus dnes populární kryptoaktiva a zelené finance
- ❖ Důležité jsou také souvislosti – investice má zpravidla nějakou vnitřní hodnotu, kterou můžeme zkusit zjistit, na investici má vliv inflace a také poplatky...
- ❖ V kontextu ČR je zajímavé také zmínění specifické komodity – nemovitosti...

INVESTICE...PRAKTICKY, MATEMATICKY, PRÁVNĚ, KOORDINOVANĚ A GRADOVANĚ

- ❖ **Didaktické hry** – Klub investorů apod.
 - ❖ umožní pochopit základy – tj. riziko vs. výnos, diverzifikace portfolia – důležitá reflexe s vyučujícím
- ❖ **Případová studie** - vyberte konkrétní společnost emitující dluhopisy...
 - ❖ důležité neříkat, zda se má, či nemá investovat, ale provést žáky rozhodovacím procesem
 - ❖ můžeme takto ukázat vztah mezi rizikem a výnosem, vnitřní hodnotu...
- ❖ **Srovnání** různých investičních nástrojů z hlediska jejich výhod a nevýhod (**samostatná práce** či **odborník z praxe**)
- ❖ **Slovní úlohy** – poplatky, vliv inflace, kombinatorické a statistické úlohy, pravděpodobnost...
 - ❖ Lze využít Excel, online kalkulačky (vzorce si stejně nikdo nezapamatuje...)
- ❖ **Práce s grafy** – souvislosti a vztahy, kryptoaktiva...
 - ❖ důležité, vše se dnes zpodobňuje jako graf nebo jako tabulka
- ❖ **Vlastní investiční portfolio** – stačí zadat žákům částku, nechat je poskládat virtuální portfolio, průběžně kontrolovat vývoj a zkontrolovat řekněme po roce, jak to dopadlo... (dlouhodobé)
- ❖ **Analýza filmů** – např. Vlk z Wall Streetu...
 - ❖ etické aspekty
- ❖ **Investiční skandály** – referáty s analýzou, vytvoření vlastního podvodu (pozor na reflexi...)
 - ❖ právní aspekty a jak poznat investiční podvod

...SPOŘICÍ PRODUKTY?

- ❖ Hlavně neostrakizovat!
- ❖ Pozor na pojem ÚROK
- ❖ Složené úročení se vysvětluje až na SŠ (a ne na SOU)
- ❖ Lze jít přes opakování jednoduchého úročení (max. 3x – pak je to nebaví), nebo přes excelové tabulky či online nástroje
- ❖ Důležité je dát zákazům šanci podívat se na vliv inflace na spořicí produkty, zkusit s nimi finanční plánování se zohledněním inflace
- ❖ Na co si spořit a na co si půjčit?

SPOŘICÍ PRODUKTY...PRAKTICKY, BEZPEČNĚ, MATEMATICKY, V SOUVISLOSTECH

❖ Finanční projekt a jeho zajištění spořením

- ❖ komplexní, vyžaduje finanční plánování se zohledněním inflace a úrokové sazby určitého produktu či jejich kombinací
- ❖ samostatné vyhledávání informací o různých produktech – terminované vklady, spořicí účty, stavební spoření apod. a jejich srovnání
- ❖ využití excelových tabulek apod.
- ❖ může být reálný nebo smyšlený, doprovazený diskuzí o tom, na co chci spořit a proč je lepší si v daném případě nepůjčovat...

❖ Práce s grafy, tabulkami apod.

- ❖ vysvětlení vztahu „čím vyšší likvidita, tím nižší zhodnocení“

...ÚVĚROVÉ PRODUKTY?

- ❖ Základní je vysvětlení anuitní splátky (vzorec se dá odvodit tam, kde se probírají v matematice posloupnosti a řady, jinak lze odkazovat alespoň na online kalkulačky)
- ❖ Důležité vysvětlení základního pravidla spolu s reflexí – Doba půjčky má být kratší než doba užití toho, na co si půjčuji (v reflexi vhodné mluvit i možných výjimkách – subjektivní hodnota, direktivní styl zpravidla nefunguje...)
- ❖ Důležité jsou ochrana před úvěrovými podvody, lichvou a dále etické otázky.
- ❖ S ohledem na český realitní trh je podstatné vysvětlit také spotřebitelský úvěr na bydlení (hypotéku).

ÚVĚROVÉ PRODUKTY...PRAKTICKY, ETICKY, MATEMATICKY, V SOUVISLOSTECH

❖ **Případová studie na hypotéku**

- ❖ vyhledání vhodného objektu
- ❖ splnění a výpočet úvěrových ukazatelů pro získání hypotéky
- ❖ vyhledávání nabídek od bank, výpočet měsíční splátky a celkem zaplacených úroků
- ❖ problematika fixace a její rizika a možnosti právní ochrany
- ❖ srovnání s nájemním bydlením
- ❖ spojené náklady s pořízením vlastního bydlení
- ❖ etické aspekty půjčky a možnosti řešení problémů se splácením (diskuze)

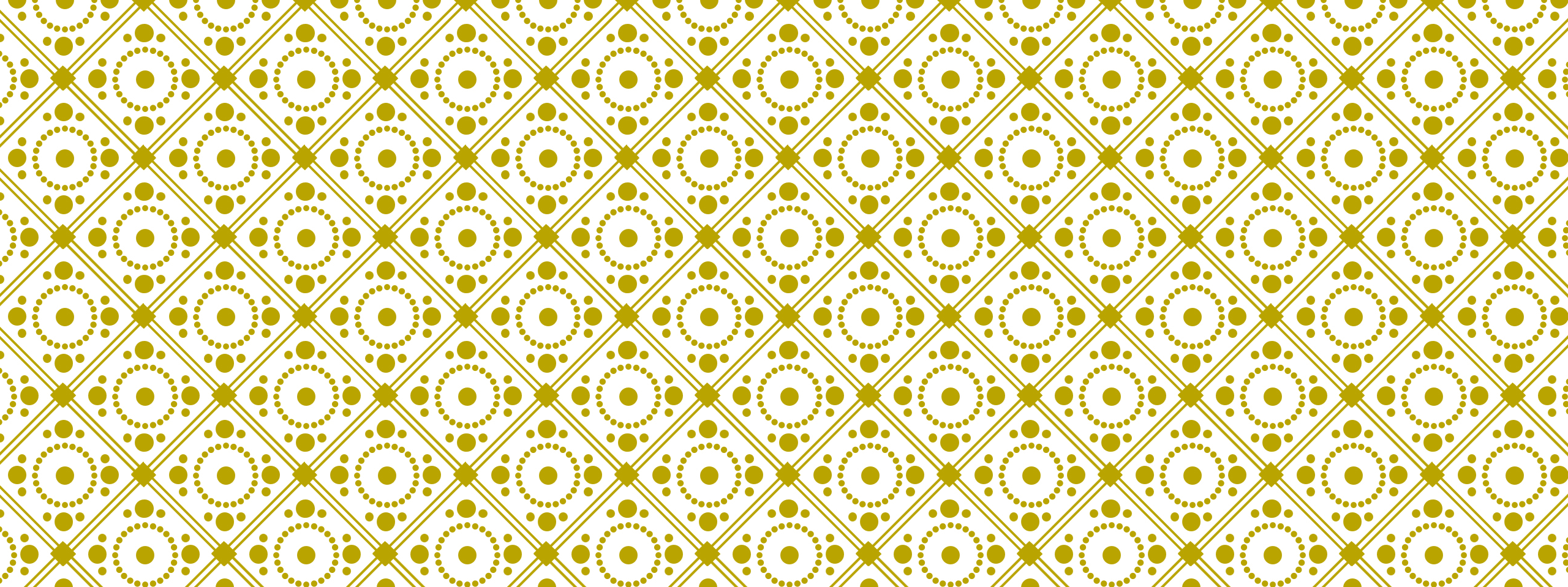
❖ **Slovní úlohy na jednotlivé výpočty**

❖ **Práce s grafy a funkčními vztahy**

- ❖ souvislosti, např. inflace a úroková sazba, ovlivnění úrokové sazby charakteristikami žadatele apod.

❖ **Analýza videoukázky, strukturované drama**

- ❖ následky nesplácení, právní a etické aspekty

SOUČASNÉ PROBLÉMY FINANČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ V ČR

SOUČASNÉ PROBLÉMY (ÚKOL)

- ❖ Nedostatečné znalosti a dovednosti vyučujících a jejich nedostatečná příprava
- ❖ Nedostatek času
- ❖ Nedostatek kvalitních učebních materiálů
- ❖ Roztříštěnost výuky, nejasné ukotvení v RVP
- ❖ Nízká priorita tématu
- ❖ Nepropojenost s realitou, rychlý vývoj
- ❖ Chybí některá témata (daně...)
- ❖ Vliv okolí (rodina, možnost snadné manipulace na sociálních sítích...)

SOUČASNÉ PROBLÉMY A VÝZVY...

- ❖ Kdo vyučuje finanční gramotnost? Má dostatečné znalosti a dovednosti? Kde se může vzdělávat?
- ❖ Kolik času je věnováno finanční gramotnosti?
- ❖ Je náš standard finanční gramotnosti dostačující?
- ❖ Jaké materiály a učebnice používat?
- ❖ Co etické aspekty finanční gramotnosti? Skryté kurikulum?
- ❖ Souvislosti s dalšími gramotnostmi (čtenářská, matematická, informační, právní a spotřebitelská, ekonomická...)?

NOVÁ VÝZVA: DIGITÁLNÍ FINANČNÍ GRAMOTNOST

- ❖ Jde o propojení finanční a informační, počítačové, mediální a právní gramotnosti – **zkrátka jde o soubor znalostí, dovedností a postojů, který umožňuje jedinci spravovat efektivně a bezpečně své finance v digitálním prostředí (součást tzv. digitální kompetence v nových RVP)**
- ❖ reakce na stupňující se kriminalitu na internetu a také na neetické praktiky v digitálním prostředí, na vývoj v oblasti kryptoaktiv a také na AI
- ❖ zahrnuje ochranu před různými útoky mířícími na zcizení citlivých údajů (phishing, vishing, smishing), vyděračské útoky na internetu (např. s prvkem placení kryptoměnami), ovlivňování finfluencery, mikrotransakce, buy now, pay later apod.
- ❖ spojeno s tím, že na internetu je snadné vytvořit si falešnou identitu, snadné někoho přesvědčit k unáhlenému rozhodnutí, snadné se ukrýt před zákonem atd.
- ❖ vhodné zkoušet zapojit AI – rádce, vyhledávač informací z konkrétního zdroje, tvůrce otázek...

ZAMYŠLENÍ NAD FILMOVÝMI SCÉNKAMI ZÁVĚREM...

Filmová scénka 1: <https://www.youtube.com/watch?v=vq3Sxtey4lw>

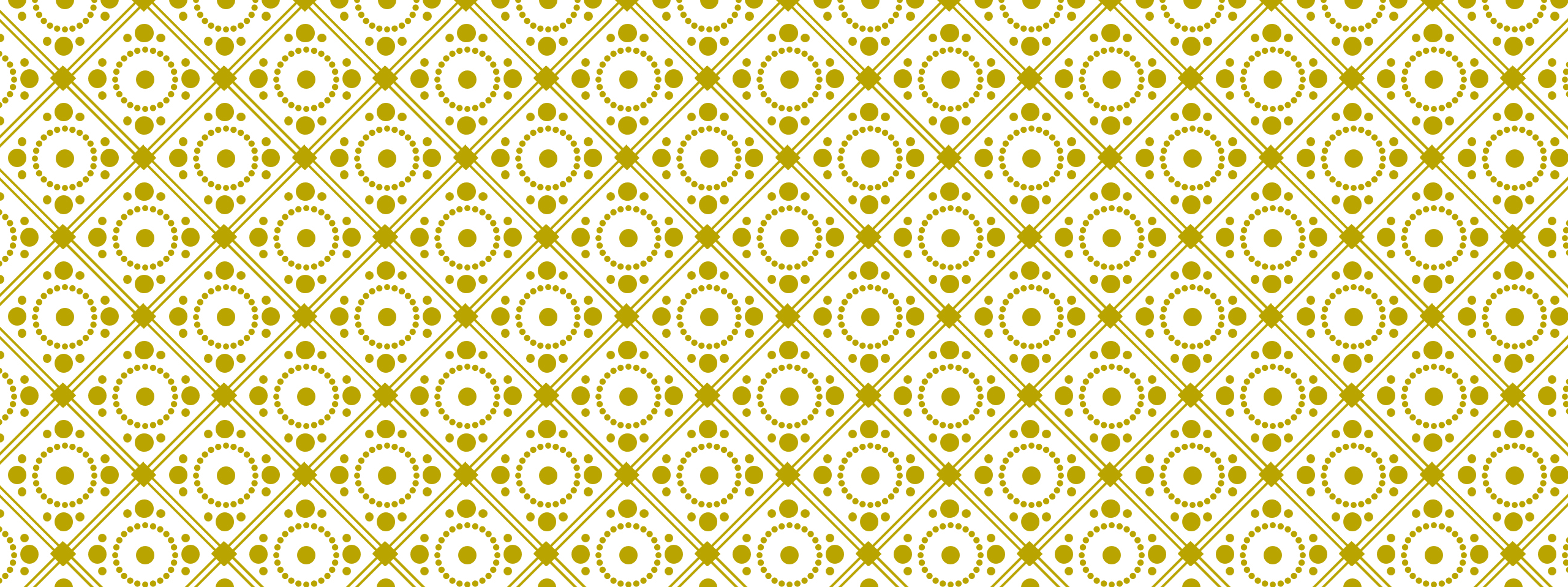
Filmová scénka 2: [https://www.youtube.com/watch?v=a2vmt -Fzwk](https://www.youtube.com/watch?v=a2vmt-Fzwk)

Filmová scénka 3: <https://youtu.be/uQPMgfcHhXA>

Filmová scénka 4: <https://www.youtube.com/watch?v=qiHDwCGXKqo>

Filmová scénka 5: <https://www.youtube.com/watch?v=Zmy2alruDiE>

Filmová scénka 6: <https://www.youtube.com/watch?v=F6BXaXvSj88>

DĚKUJI ZA POZORNOST!

Dotazy?

ZDROJE

Čechák, P. (2023). Financial relationships and dependencies in Czech secondary school mathematics textbooks. *Scientia in educatione*, 14(2).
<https://doi.org/10.14712/18047106.3121>

České školní inspekce. *Tematická zpráva: Podpora rozvoje matematické, finanční a čtenářské gramotnosti*[online]. Praha: Česká školní inspekce, 2013 [cit. 21. 3. 2021]. Dostupné z:
https://www.csicr.cz/Csicr/media/Prilohy/PDF_el._publikace/Tematick%C3%A9%20zpr%C3%A1vy/2013_TZ_podpora_rozvoje_gramotnosti_mat_fin_cte.pdf

Česká školní inspekce (2014). *Mezinárodní šetření PISA 2012: Finanční gramotnost patnáctiletých žáků* [online]. Praha: Česká školní inspekce. Dostupné z:
http://www.csicr.cz/html/PISA-FG/resources/_pdfs_/Zprava_PISA_financni_gramotnost_.pdf

Česká školní inspekce (2023). *Finanční gramotnost žáků základních škol a výuka finanční gramotnosti na středních školách: Tematická zpráva*. Česká školní inspekce. Dostupné z: https://www.csicr.cz/CSICR/media/Elektronicke-publikace/2023/TZ_Financni_gramotnost/html5/index.html?pn=3

Ministerstvo financí České republiky (2017). *Standard finanční gramotnosti 2017* [online]. Praha: Ministerstvo financí České republiky. Dostupné z: <https://financniagramotnost.mfcr.cz/cs/pro-odborniky/strategicke-dokumenty#standard>

Ministerstvo financí České republiky (2019). *Národní strategie finančního vzdělávání 2.0. Změnou chování k převzetí odpovědnosti za svou finanční prosperitu* [online]. Praha: Ministerstvo financí České republiky. Dostupné z: <https://financniagramotnost.mfcr.cz/cs/pro-odborniky/strategicke-dokumenty#standard>

OECD (2020). Recommendation of the OECD Council on Financial Literacy, 29 October 2020; <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0461>. This definition is in line with the EU Council Recommendation's definition of "competence"; Council Recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning: https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2018.189.01.0001.01.ENG